

"ויעזבו בני גד ובני ראובן לאבונן את אשר דיבר ה'... זעשה"

וּמִקֵּנָה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי גָד עָצוּם מְאֹד וַיֵּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד וְהָיָה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֵה: וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־עֲלֵעֶזֶר הַכֹּהֵן וְאֶל־נֹשְׂאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר: עֲשׂוּנוֹת וְדִבְרֵי הָעֶזֶר וְהַמְרָה וְחִשְׁבֹּן וְאֶלְעֵלָה וּשְׁבָם וַיָּבֹאוּ וַיִּקְעוּ: הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לִפְנֵי עֵינֵי יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנָה הוּא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנָה: וַיֹּאמְרוּ אִם־מִצָּאנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יְיָ אֶת־הָאֶרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לְאֶחָהּ אֶל־מִעֲבָרֵנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן: וַיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה לְבְנֵי־גָד וּלְבְנֵי־רְאוּבֵן הָאֲחִיכֶם: בָּאוּ לְמַלְחָמָה וְאַתֶּם תִּשְׁבּוּ פֹה: וְלָמָּה תִּנְּוֹאוּ אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִעֲבַר אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה: כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשַׁלְחִי אֹתָם מִקְנֵשׁ בְּרָנֶע לְרֵאשִׁית אֶת־הָאֶרֶץ: וַיַּעֲלֹ עַד־נַחַל אֲשֶׁכּוֹל וַיֵּרְאוּ אֶת־הָאֶרֶץ וַיָּבִיאוּ אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַלְתִּיבֹא אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה: וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּיוֹם הַהוּא וַיִּשְׁכַּע לֵאמֹר: אִם־יֵרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֲלִים מִמִּצְרַיִם מִכֵּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְנִמְעַלָּה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפָּעִיתִי לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב כִּי לֹא־מָלְאוּ אֶחָד: בְּלִי כֵלָב בֶּן־יִצְחָק הַקָּנִי יִי וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֻנֹּן כִּי מָלְאוּ אֶחָד: יְהוָה: וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּיַעֲזֵב בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־תָּבוֹאוּ כָּל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: וְהָיָה קִמְחָם מִחַת אֲבֹתֵיכֶם תִּרְבּוּת אֲנָשִׁים חֲסָאִים לִסְפוֹת עוֹד עַל חֶרֶן אֶף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל: כִּי תִשְׁבֹּן מֵאֲחֵרָיו וְהָסַף עוֹד לְהִיחִיו בְּמִדְבָּר וְשִׁחַתְמוּ לְכָל־הָעָם הַזֶּה: וַיָּנֹשׁ אֱלֹהֵי וַיֹּאמְרוּ יִי גְדֻרָת צָאן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ פֹה וְעָרִים לְטַפְנוּ: וַאֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חֲשִׁים לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הִבִּיאֲנָם אֶל־מִקְוָמָם וַיִּשָּׁב טַפְנוּ בְּעֵרֵי הַמִּבְצָר: מִכֵּן יִשְׁבִּי הָאֶרֶץ: לֹא נָשׁוּב אֶל־בְּרִיתֵנוּ עַד הַתְּנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ: כִּי לֹא נִנְחַל אִתָּם מִעֲבַר הַיַּרְדֵּן וְהַלָּאָה כִּי בָּאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מִעֲבַר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה:

כנסת מנחם

2) והנה בני גד ובני ראובן פחדו קראו ורעדו מדברי משה רבינו עליו השלום ורצו לומר לו שחזק ממעלת תורתו לא הבין כונתו כי הם באמרום אל תעבירנו את הירדן לא כווננו שלא ילכו שמה עם אחיהם אלא לענין הירושא אמרו כן שלא יעבירו שמה להתנחל בארץ ומפני כבודו וגשו אליו לומר באונן אדונינו לא הבנת דברינו וכוונתנו וזהו אמרו ויגשו אליו וכבר פירשתי בדרך הזה ויגשו אליו יהודה במקומו והיה הענין כאן שאמרו לו אין אנחנו רוצים לשבת פה מעתה אבל גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו ואנחנו נחלץ חושים רוצה לומר נזדרז מהרה כי חושים הוא ממהרים מלשון מהרה חושה ונלך למלחמה עם אחינו וחייבו עצמם שלא ישובו אל ביתם עד שיכלו לכבוש את הארץ כלה וזהו עד אשר אם הביאונום אל מקומם וגם עד שיחלקו את הארץ והוא אמרו לא נשוב אל בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו כדי שיהיו כל השבטים שרים בכבוש ובחלוקה וגם יהיה בזה תועלת רב לישראל שאם לא ישארו ראובן וגד מעבר הירדן יצטרכו להתנחל בארץ ויקצר המצע מהשתרע אמנם בהיות אחותם מעבר הירדן לא ינחלו בארץ כנען זריח יעמד לשאר השבטים

אברהם (ל)

3) ויאמר אליהם משה אם תעשו את הדיבר הזה אם תתלצו לפני יהוה למלחמה: ועבר לכם כל־חלוצי את־הירדן לפני יהוה עד הדישו את־אֶבְרָם מִפְּנֵי: וַיִּכְבְּשֵׁה הָאֶרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַחֵר תִּשְׁבּוּ וְהָיְתָם נִקְיִים מִיְּהוָה וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאֶרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְאֶחָהּ לִפְנֵי יְהוָה: וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּ כֵן הִנֵּה חֲטָאתֶם לִיהוָה וְדַעוּ חֲטָאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אִתְּכֶם: בְּנֵי־לָכֶם עָרִים לְטַפְכֶם וְגִדְרֹת לְצִנְאָכֶם וְהִיאָה מִפְּיָכֶם תַּעֲשׂוּ:

כנסת מנחם

4) ויאמר בני־גד ובני־ראובן אל־משה לאמר עבדיך יעשו כאשר אדני מצוה: טפנו נשינו מקננו וכל־בהמתנו יהיו־שם בערי הגלעד: ועבדיך יעבדו כל־חלוצי צבא לפני יהוה למלחמה כאשר אדני דבר: ויצו להם משה את עֲלֵעֶזֶר הַכֹּהֵן וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֻנֹּן וְאֶת־רָאשֵׁי אֲבוֹת הַמִּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם־יַעֲבֹדוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי־רְאוּבֵן אִתְּכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן כָּל־חֲלוּצֵי לְמַלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וַיִּכְבְּשֵׁה הָאֶרֶץ לִפְנֵיכֶם וְנִמְצָא לָהֶם אֶת־אֶרֶץ הַגִּלְעָד לְאֶחָהּ: וְאִם־לֹא יַעֲבֹדוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם וְנִאֲחֲזוּ בְּחוֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: וַיַּעֲזֹ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר: אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עֲבָדֶיךָ כֵּן נַעֲשֶׂה: נָחֲנוּ נַעֲבֹד חֲלוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן לֹא־נִתְּנָה אֶחָד מִלְּהֵנוּ מִעֲבַר לַיַּרְדֵּן: וַיָּפֶן לָהֶם מֹשֶׁה לְבְנֵי־גָד וּלְבְנֵי־רְאוּבֵן וַלְחָצֵי שִׁבְטֵי מְנַשֶּׁה בְּיֹסֵף אֶת־מַמְלַכְתָּהּ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי וְאֶת־מַמְלַכְתָּהּ עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאֶרֶץ לְעֵרִיָּה בְּגִבְלֹת עֵרֵי הָאֶרֶץ סביב:

5)

וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם עבדים את־הירדן ארצה כנען: והקרייתם לכם ערים ערי מקלט תהינה לכם וגם שמה רצח מכה־נפש בשגגה: והיו לכם ערים לעזרים למקלט מגאל ולא ימות הרצח עד־עמקו לפני העדה למשפט: והערים אשר תתנו שש־ערי מקלט תהינה לכם: אתו־שֶׁשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ מִעֲבַר הַיַּרְדֵּן וְאֶת־שֶׁשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן עַרְי מִקְלָט תִּהְיֶינָה: לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשֵׁב בְּחוֹכְכֶם תִּהְיֶינָה שֶׁש־הָעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לְנֹס שָׁמָּה כָּל־מִכָּה־נֶפֶשׁ בְּשִׁגָּגָה:

כנסת מנחם

6)

ואם־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גִּבְלֶיךָ כַּאֲשֶׁר הָיָה וְנָתַן לְךָ אֶת־כָּל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לְתֹת לְאַבְרָהָם: כִּי־תִשְׁמַר אֶת־כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֹהִים לַעֲשֹׂתָהּ אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לֹא־תִכָּה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִלְכָת בְּדִרְכֵי כָּל־הַיָּמִים וְהִסַּפְתָּ לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה: וְלֹא יִשְׁפֹךְ דָּם גֵּלִי בְּקֶרֶב אֶרֶצְךָ יִי אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וְהָיָה עִלֶּיךָ דָּמִים:

כנסת מנחם

7)

ד בימי המלך המשיח מוסיפין שלש אחרות על אלו השש שני ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה. והיכן מוסיפין אותן בערי הקיני והקנוי והקדמוני שנכרת לאברהם אבינו ברית עליהן ועדיין לא נכבשו. ועליהן נאמר בתורה ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לתת לאבותיך ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה:

כנסת מנחם

8)

ואמר רב יודנה אמר רב ארבעים יום קודם־צידת חילד בת קל יוצאת ואמרת בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני שדה פלוני לפלוני

מל סוטה (כ)

9)

ואמלו בדרך הפשטות יש לכל מקום ומקום חבת הקודש מיוחדת בפניו למשל פה־עֵיִק יִשׁוּ תִיּוֹ יש לחבב מצד שהיא גבול המסומן בתוה־מִק־גבול ים־יָם ומצד שבה הלך יונה הנביא עֵיִה שבתאי כמה וכמה תיקונין השריש בהליכתו לחזרות, ובה הובאו הדוברות לשלמה המלך עֵיִה לבנין ביהמִק־במש בדברי הימים ב' ב' פט"ו ולשי' הירושלמי יומא מ"ג ה"ח נעשה הנס לגקור ג"כ פה עתִק בגמל יפו ע"כ אע"פ שירושלם חביבה מאד, וקדושתה כוללת בכללות, וישובה קודם מ"מ כ"א שהשיג ע"פ פרטיות שורש נשמתו שהוא שייך לקדושה המיוחדת הפרטית השייכת לאותה העיר, ה' קובע בה דירתו.

כי הארץ אשר
 אתה באישימה לרשמה לא בארץ מצרים הוא אשר יצאתם מם
 אשר תורע את ירעה והשקית ברגלך כגן הירק והארץ אשר אתם
 עברים שמה לרשמה ארץ הרים ובקעת למטר השמים חשמה מים:
 י ארץ אשר יהיה אליה דרש אתה תמיד עיני יהיה אליה ידה
 מרשית השנה ועד אחרית שנה:
 כג א כג

יהיה כייבאך יהיה אלי ארץ הכנעני באשר נשבע לך ולאבתיך
 ונתתה לך:

והיכין¹⁵ נשבע לך: והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו'
 (לעיל ו ח). ונתתה לך, תחא בעיניך כאלו נתתה לך בו ביום ואל
 תהי בעיניך כירושא אבות¹⁶.

מ א ב למנצח לבני קרח מזמור:
 ג הריעו לאלהים בקול רנה: כיי יהיה עליהם גורא מלך גדול על-
 ד ה כל הארץ: ידבר עמים תחמינו ולאמים תחת רגלינו: יבחר-
 ז לנו אתי נחלתנו את גאון יעקב אשר יאהב סלה: עליה אלהים ו
 בחרועה יהיה בקול שופר: זמרו אלהים וזמרו זמרו למלכנו וזמרו:
 ח כי מלך כל הארץ אלהים וזמרו משקיל: מלך אלהים על גוים ח
 אלהים ישב: על כסא קדשו: גדיבי עמים נאספו עם אלהי
 אברהם כי גאלהים מגני ארץ מאד נעלה:
 ח ה ה ה

(כ) יבוא. בת שחית בחדם שלנו עתה גם כן בזה
 אתה לנו והשיבנו אליה והארץ הזאת היא נאמן יעקב והארתם
 ח ה ה

ואמר אלכם באהם עדיהר
 א האמרי אשר יהיה אליהם נתן לנו: ראה נתן יהיה אליהם לפניה
 ב את הארץ עליה רש באשר דבר יהיה אליהם אבתיך לך אליהר
 ג ואליתחת: ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלתה אנשים לפנינו
 ד ותקפדנו את הארץ וישבו אתנו דבר אתי הדרך אהר נעלה:
 ה ב ואת הערים אשר נבא אליהן:
 ו א ב ב

או יבדיל כשה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש: לזם שמה מא כב
 ב רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת והוא לא שינא לו מתמל
 ג שלשום ונס אליהם מן הערים האל וחי: את בבר במדבר בארץ מ
 ד המייר לראובני ואת ראמת בגלעד לגדי ואת עולן בפשן למנשי:
 ה והאח המורה אשר יקם משה לפני בני ישראל:
 ו א ב ב

ואת הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא מצרער אשר
 ב על גתל ארנו ונחזי הרי הגלעד ועדיו נתתי לראובני ולגדי: ונתתי
 ג הגלעד וכל הבשן ממלכת עוג נתתי לחצי שבט המנשה כל חבל
 ד הארגב לכלי הבשן ההוא יקרא ארץ רפאים: יאיר בן מנשה לקח
 ה את כל חבל ארגב עד גבול הגשורי והמצבתי ויקרא אתם על-
 ו שמו את הבשן מות יאיר עד היום הזה: ולמכיר נתתי את הגלעד:
 ז ולראובני ולגדי נתתי מן הגלעד ועד גתל ארנו מן הגלעד וגבול
 ח ועד יבק הגלעד גבול בני עמון: והערכה והירדן וגבול מנשה ועד
 ט ים הערבה גם המלח תחת אשדוד הפסגה מזרחה:
 י א ב ב

(טז) ויראובני ורגדי וגו'. אין סדר הספור
 מכון, במקרא י"ב החל בנחלת ראובני וגדי
 והפסיק הענין והחל בנחלת שבט מנשה, ואח"כ
 סיים בנחלת ראובני וגדי, ולא דבר ריק הוא. אלא
 נראה עפ"י שיש להחזונו עוד שהרבה משה רבינו
 חלקת חצי שבט מנשה הרבה לפי ערך שני שבטים
 אלו, וגם לא המנה עמם חנאי בני גד ובני ראובן.
 הן אמת שהלכו בני מכיר בן מנשה גלעדה וילכדוה,
 מכ"מ אין זה טעם ליתן להם בשביל זה, כמו שלא
 נתן לשלוחי ישראל לרגל את יעזר ולכדו בנותיה,
 ומכ"מ לא ניתן להם בנות יעזר, דבשליחות ישראל
 נעשה, ואמאי ניתן הגלעד למכיר וחבל ארגוב
 ששים עיר ליאיר, וע"כ היה בזה כונה פנימית
 שנוגע לכלל ישראל שישבו בעבר הירדן. ונראה
 דבשביל שראה משה רבינו דבעבר הירדן כח התורה
 מעט, כמס"כ לעיל בשם אדר"כ, על כן השתדל
 להשחיל בקרבם גדולי תורה שיאירו מחשבי ארץ
 באור כח שלהם, וכחצי [שופטים ה' י"ד] מני
 מכיר ירדו מחוקקים, היינו גדולי תורה ראשי
 ישיבות, כמו שפורש בסנהדרין ד"ה על הא
 דכחצי לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו,
 אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים, וכן
 היה בכל דור.

והשתדל משה שיתרצו המה לשבת בעבר הירדן,
 ומשום זה הרבה להם נחלה עד שנחלצו. והבי
 אי בירושל' ביכורים פ"א שאין מביאין ביכורים
 מעבר הירדן משום דכחצי ארץ זבת חלב ודבש
 ולא עבר הירדן, חני אשר נחת לי ה' ולא שנטלתי
 לי לעצמי, מאי ביניהון אמר ר' אבין חצי שבט
 מנשה בימיו, מ"ד אשר נחת לי ולא שנטלתי לי
 מעצמי חצי שבט מנשה לא נטלו מעצמן כו', פי'
 שלא נטלו כי אם ע"י בקשת משה ומסתמא עשה
 ע"פ ה'. והוא סדר הפרשה שהוכיח משה לישראל
 שהחל לחלוק נחלת בני גד ובני ראובן, ולא יכול
 לגמור עד שדבר עם חצי שבט מנשה, וגמר עמם
 ונתרצו בחלקם, אז ידע משה לגמור חילוק נחלת
 בני גד ובני ראובן, ודבר זה היה ידוע לכל ישראל
 באותה שעה, ואח"כ סיפר להם הענין כמה השתדל
 להשחיל בקרבם גדולי תורה, ומוז' ילמדו לדורות
 להשתדל לדור במקום תורה דוקא, כי בזה חלוי
 חיי ישראל, וכדאי' בכתובות דקי"א ח' כשם שאסור
 לנאת מא"י לבבל כך אסור לנאת מבבל לחו"ל,
 ופרס"י לפי שיש שם ישיבות המרביעות תורה
 תמיד, ואפי' לענין קבורה אמרו חז"ל שם שטוב
 להקבר במקום תורה כמו במעלה ארץ ישראל,
 כל זה הראה משה רבינו לדורות מה שעשה בזמנו:

הע"כ בברית
 פ"ב ע"כ
 פ"ב ד'. בפרשה ז' פעמים, כנגד ז' שנים של כיבוש:
 ב"ה ב"ה